

VESNA PARUN ILI ŽIVO PISMO

(Vesna Parun: *Ja koja imam nevinije ruke*, Naklada Zoro, Zagreb-Sarajevo, 2009)

Vesna Parun predstavlja onaj klasičan prototip pesnikinje kakvi svi mi negde u svojim predstavama imamo, a po kojima su one čudna, nepredvidiva, pomalo divlja, usamljena i iznad svega neshvaćena bića. Takvim predstavama bio je obeležen pesnički i životni put Vesne Parun. Taj put bio je može se reći svojevrsan „hod po mukama“, od objavljivanja njene prve knjige *Zore i vihori* (1947) i ideološkog ataka na nju, pa do dana današnjeg preko svakojakih nevolja različite prirode, i sa različitim adresa.

Teško je, i gotovo nemoguće, odvojiti pisanje i razmišljanje o poeziji Vesne Parun od misli o samoj Vesni Parun. Njena poezija i ona jesu jedno, ma koliko ovakvo shvatanje izgledalo nepopularno ili teorijski prevaziđeno. Njen životopis i njen pesnički put su gotovo isto, naime, njen pesnički put je njen životopis. Njen život je satkan od bujnog dara, burnog života, trpke osamljenosti i trpljene neshvaćenosti, stalnog opiranja malograđanštini, predrasudama, lažima i licemerju, u ime univerzalnih ljudskih principa, ali i u ime individualnosti kao prava na postojanje po sopstvenoj meri, što je vidljivo sa svake stranice knjige *Ja koja imam nevinije ruke*, asinhronog odabira same autorke iz celokupnog njenog opusa.

Celog svog života Vesna Parun je pesnikinja na jedinom zadatku traženja smisla u rečima. „Progovaranje poezijom“ za nju je bilo prirodno stanje, gotovo biološka potreba kao disati i jesti. Njeno je delo impresivno i raznovrsno. Za više od šezdeset godina ona je napisala i objavila preko devedeset knjiga pretežno lirike, ali i satiričnih pesama, epigrama i aforizama, soneta i sonetnih venaca, dečje poezije i priča u stihu, igrokaza, autobiografske proze, eseja i prepeva. Dovoljno je popisati naslove Vesninih knjiga pa da se stekne utisak i o njenom delu i životu: *Zore i vihori*, *Crna maslina*, *Ropstvo*, *Pusti da otpočinem*, *Ti i nikada*, *Jao jutro*, *Ukleti dažd*, *I prolazim životom*, *Stid me je umrijeti*, *Apokaliptične basne*, *Salto mortale*, *Začarana čarobnica*, *Pelin basne*, *Grieh smrti: Satira*, *Suze putuju*, *Topuzina* itd.

U ovom trenutku teško je naći pesnikinju koja je potpunije nastanjena u svojoj pesmi nego što je to Vesna Parun. Ne možemo reći da je ta nastamba sasvim ugodna njenoj vlasnici jer „Stih je razbojnik/ u život se ušulja/ Opljačka ga i ostavi/ sva vrata otvorena“, kazuje nam pesnikinja u jednoj pesmi. Ali i „...pustite me da pjevam i da se vraćam/ u korijen svoje pjesme/ najdublje sebi.“ Poistovećenje pesme i života kod Vesne Parun je bilo nedvojbeno i neizbežno. Ona je pesmom potvrđivala vlastito postojanje, svedočila o njemu, dokazujući kao svaki istinski lirik da su individualni životi jedinstveni i sveti. I kao kod svake istinske liričarke njena je pesma nastajala iz neminovne potrebe, nisu joj bile nužne nikakve pesničke strategije i koncepti.

Vesna Parun je od onih pesnika koji celoga života pišu jednu knjigu. I kada je ta knjiga postajala disonantna, i govorila o promenjenom Vesninom odnosu prema svetu, i kada je menjala ugao gledanja ili poetički postupak, tu je knjigu samo mogla napisati Vesna Parun.

Jedinstvenost i prepoznatljivost njenog pisma karakterisali su himnička uznesenost i nadahnjujuća sugestivnost njenog pesničkog izraza. Sa jednakim žarom ona je progovarala i tugu i lepotu, kao što će kasnije svoje „krdo riječi“ pretvarati u ubitačne žaoke.

U tom pesništvu, dakle, nije moglo biti harmonije i sklada jer ga nije bilo ni u životu. Život na početku pesničke karijere doživljen kao „bujno sedlo“ postaće za nju „zveka stakla, glas bez osvrtaja“. Sa „zelenim srcem“ ona je težila idealizovanoj slici sveta, želeći „da je svijet sav sačinjen od zore i hljeba“, da bi ubrzo uvidela da „svijet nije sačinjen za naše oči“. Vremenom se pesnikinja sve više bliži skepsi spram ljudi i sveta, i pita se „tko može živ izreći svu crninu“, a svesna svojih izneverenih ideala napisaoće: „Kud ću ovakva, s rukama djeteta, po ovom zlu i ovoj tami“. Sedamdesetih godina je tom „nesrdačnom“ svetu uzvratila „smijehom od smrti jačim“, pišući apokaliptične basne i druge gorko-satirične pesme, jer trebalo „...se čuvati, pseće ljudskosti i ljudskih psina s laveži“. Njen se gorki pev tako pretvorio u gnevni pev.

Ako verujemo da postoje dve vrste umetnika, oni koji se vezuju za društveno okruženje i oni koji se vezuju za onostrano, Vesna je bila od onih koji se vezuju za svoje okruženje uvek težeći onostranom. U stalnom dijalogu sa životom pevala je o egzistencijalnim sumnjama postojanja i opstajanja. Tražila je bit smisla bivstvovanja u prirodi, pojavama i stvarima, u sebi samoj. „Život i neživot teku zajedno, ne rastaju se“ pisala je u pesmi verujući u jedinstvo svetova, kao kakva šamanka. Smatrala je da u poeziji nema podele na prirodu i ljude i težila univerzalnom jedinstvu sa svetom: „Bila sam zrno rumena grožđa... lisica utekla iz gvožđa/ dječak što praćkom pokliče baca“ („Bila sam dječak“).

Jezik njene poezije je ono najvlastitije i najvitalnije što je imala i nosila sa sobom, a u njemu riznicu sećanja, nesvesnog, zavičaja (njenog otoka Zlarina), mita, tradicije, arhetipskih slika... Njen je jezik bio „kuća bića“ (Hajdeger), jer je kroz jezik, kroz leksiku osećajnog, oniričkog, imaginarnog, mitološkog, govorila neponovljivost svoga bića. Zato je njena poezija najbliža ontološkom određenju.

Po bogatstvu leksike njoj nema ravne na južnoslovenskim prostorima. Njen jezik je čulan, izrazite metaforičnosti, natopljen vizuelnim slikama iz stvarnog sveta, biljnog i životinjskog, ali i natprirodnim vizijama, što njenoj poeziji daje boju i ton nepatvorenog, iskonskog, začaranog, vilinskog sveta. Sveta koji pripada ženama. Ta „začarana čarobnica“ čarala je kao kakva paganka, a bivala začarana kao neko ko ima čula posvuda po sebi. Vesnino čaranje bio je jezik, ali istovremeno ona je njime bivala začarana. Zato je njena pesma većma ushićujuća. Puna žudnje, spoj spiritualnog i senzualnog. Mnogi su, govoreći u poeziji Vesne Parun, insistirali na njenom ženstvu, nemajući u vidu sam jezik, nego teme i motive njene poezije. A upravo je jezik njena autentična ženska specifičnost. Kod nje se ženstvo izricalo kroz čulnost jezika, njegovu gotovo putenost, senzualnost i erotičnost. I kada na značenjskom nivou to nije bilo vidljivo, jezik ženskog nesvesnog radio je svoje, jer nesvesno jeste ono gde je žensko potisnuto, skriveno, pritajeno. Ono se samo upisuje u tekst, postaje živo pismo – Vesna Parun.

Kod Vesne Parun može se problematizovati ono što joj je nametnulo društvo, kultura, zadat svet. Često se u kritici isticala navodna Vesnina raspetost između duše i tela, ili rascep između lirskog subjekta i sveta. A sve Vesnine raspetosti dešavale su se na planu ženstva koje je nosila kao svoju datost i društvenih normi, odnosno zabrana. Znamo da društvene

zabrane nisu samo konvencije, one imaju ontološki smisao koji svaka ličnost saznaje vlastitim iskustvom, a Vesna je to saznanje dakako imala. Kako kultura patrijarhata unosi osećaj manje vrednosti u žensku identifikaciju, dobar deo života Vesna se uspešno, i manje uspešno, borila sa inhibicijama koje su joj od strane društva bile nametane, a koje su nekad išle do samoporicanja: „Nisam žena“, ili „moja je snaga u drevnom poricanju“ („Pjesma kadulje“) pisala je apostrofirajući samoporicanje kao žensku tradiciju preživljavanja u muškoj kulturi. „I tako živim kao jalova trava“ („Neka me sunce ne grije više“) ili „i nije mi bilo dano da plod u ovoj puti žene zemljom ponesem, ljudski rod svoj san nek odsniva bez mene“ – stihovi su koji beleže kulturni model po kojem se ženstvo isključivo afirmiše kroz materinstvo.

Taj gorki „teret roda“ koji je kroz život nosila Vesna Parun izreći će i u najčuvenijim svojim pesmama „Mati čovjekova“ i „Ti koja imaš ruke nevinije od mojih“. Iako živeći u patrijarhalnoj kulturi i društvu koji negiraju telo i žensku seksualnost, Vesna Parun je napisala mnogo stihova koji su izražavali želju i žudnju ili slavili telo i telesnost, kao što je to učinila napisavši apoteozu čulnosti „Usnuli mladić“. Da ih nije napisala ne bismo je mogli nazvati libertinkom, što je sigurno bila, a poslednjih nekoliko decenija to i dokazala. Libertinka zatočena u „ralje života“, predrasuda, konvencija i normi sredine u kojoj je živela, a kojoj neće ostati dužna kao ni „muškoj, protekcionističkoj, ratničkoj, biznismenskoj, arogantnoj civilizaciji“ – kako je nazvala doba u kojem je živela, i još živi. Ona će svoje nemirenje sa postojećim stanjem stvari izraziti kroz mnogo satiričnih stihova koristeći subverzivni način da razodene neke od zabluda svog „dobrovoljnog robovanja“, ali i da raskrinka opresivne modele moći svog okruženja. Ovakvi se njeni stihovi, stiče se utisak, u Hrvatskoj ne uzimaju ozbiljno, već se na njih gleda kao na egzibicionizam velike pesnikinje. Jer Vesna govori o onome o čemu se obično čuti, a to dobrohotno građansko uho ne želi da čuje, ni kada je reč o erotskim ili političkim porukama – jer oba govora spadaju u dobro čuvanu sferu javnog. To su sada poruke jedne libertinke koja više ne robuje ni normama, ni puti. Većina bi rađe da je Vesna celog svog života pisala o „nevinijim rukama“, dakako tuđim. Ali Vesna je upravo ovih dana uzvratila knjigom *Ja koja imam nevinije ruke*, što je njen lični odabir iz celokupnog stvaralaštva (pesama lirskih, satiričnih, autobiografske proze, eseja, sa komentarima). Ova je knjiga nevesela knjiga o ženi – čovečici prognanoj iz Raja. To nije knjiga o želji da se taj Raj ponovo dosegne, nego da se predstavi viđeno naličje tog Raja. Vesna ga predstavlja bolno i gorko, istina nekada sa previše opterećujućih opisa lične uvređenosti i povređenosti. No, u ovom načinu neke vrste „razračunavanja“ treba videti jednu paradigmatiku žensku sudbinu koja ne prestaje da traži razumevanje od drugih, počesto vapijući.

Tako je ona koja je bila kreatorka najlepših utopijskih vizija i za koju je rečeno da je pisala „na granici sna i stvarnosti, zbiljskog i nezbiljskog“, iz nemira prešla u nemirenje kao u drugu sobu, ostajući u istoj „kući bića“. Nemirenje je postalo njen konačni odgovor „poljuljanom svetu“ i savremenima. „Nikada neću biti zgažena trava“ rekla je u stihu i u životu ostajući uspravna, koliko god je to bilo moguće u „nesrdačnom svetu“.